

LOCUIREA DIN SECOLELE I-II P. CHR. DE LA ROMAN (PUNCTUL ARHIEPISCOPIE)

George Dan HÂNCEANU*

Keywords: arhiepiscopate, medieval tombs, bronze-age tombs, Dacian pottery, Roman pottery, Dacian dwelling level, the Ist-IInd centuries AD.

Unul dintre monumentele arhitectonice și istorice de excepție din spațiul Moldovei medievale și a celei actuale este Episcopia Romanului, ctitoria domnitorului Petru Rareș. Important din punct de vedere religios, lăcașul a avut un rol deosebit și în evoluția istorico-economică a târgului medieval și modern al Romanului. Pe parcurs, Domnia a ținut cont de cerințele Bisericii, oferind privilegii și atribuții reprezentanților acesteia. De altfel, rolul accentuat din viața politico-socială a vremii a dus la creșterea nemulțumirilor comunității în perioada modernă, situație ce a impus limitarea puterii Bisericii în plan politico-economic.

Aspecte generale

În anul 2015, eram solicitați de conducerea Departamentului Cultural din cadrul Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului, pentru a participa la o săpătură preventivă, în vederea descărcării de sarcină a unui perimetru de circa 500 m² (cercetat sub forma a două casete, notate Cas.1 și Cas.2-Pl. I/2), unde urma să fie construită o clădire administrativă. Totodată, în aceeași latură, de sud, se prăbușise și o parte din vechiul zid de incintă, care trebuia refăcut. Lucrările urmau să aibă loc într-o suprafață necercetată arheologic (Pl. I/1), fiind situată în latura din spatele lăcașului religios, înspre livada fostei Episcopii, în prezent Arhiepiscopie.

Între anii 1998-2004, la Episcopia Romanului, au fost efectuate săpături sistematice (responsabil științific, dr. Vasile Ursachi), care au permis identificarea fundațiilor vechii biserici Sfânta Vineri (probabil, ctitoria lui Roman I Mușat), suprapusă în prezent de actualul lăcaș menționat (ctitoria lui Petru Rareș). De asemenea, au fost descoperite și 90 de morminte medievale și moderne, împrejurul monumentului religios¹. Cu acel prilej, nu au fost semnalate alte descoperiri, care să indice locuri mai vechi decât cele specifice secolelor XIV-XIX. Doar în apropiere, în curtea bisericii Precista Mare, cu ocazia unor săpături din a doua jumătate a secolului al XX-lea, s-a identificat un nivel de locuire preistoric (neolitic)², în rest, platoul din preajma râului Moldova fiind cunoscut doar pentru artefactele medievale și moderne.

Revenind la săpătura preventivă, din anul 2015, cercetările au adus informații utile specialiștilor, în primul rând prin extinderea ariei cimitirului medieval și modern, unde s-au găsit alte 210 morminte³, care continuă și pe panta platoului, în livadă. Însă, dacă această situație, a prelungirii suprafeței cimitirului, era previzibilă, surpriza a constat în descoperirea și

* Muzeul de Istorie din Roman (Complexul Muzeal Județean Neamț), str. Cuza-Vodă, nr.19; georgehanceanu@yahoo.com

¹ V. Ursachi, *Episcopia Romanului. Cercetări arheologice*, Editura Filocalia, Roman, 2008, p. 22-27, 33-37.

² Rezultate obținute în urma efectuării unui mic sondaj, de către arheologii M. D. Matei și L. Chițescu, care lucrau în paralel și la Cetatea Mușatină de pământ și lemn (1964-1965). Material nepublicat.

³ Material inedit.

cercetarea unui grup de șase morminte de Epoca Bronzului⁴, vestigii funerare importante prin raritatea lor; de altfel, singurul cimitir cu morminte de Epoca Bronzului, mai apropiat de cel amintit, a fost găsit și cercetat la Săbăoani (punctul *Groapa lui Ghiță*)⁵. În afara celor menționate, printre morminte și pe suprafața necropolei, erau răsfirate fragmente ceramice dacice și de import, situație ce indică un posibil nivel antic de locuire în zonă, distrus în mare parte de cimitirul amintit.

Descrierea ceramicii

Anterior analizării propriu-zise a materialului ceramic⁶ trebuie semnalat un aspect important, contrar situației comune din așezările dacice clasice și ale dacilor liberi, anume prezența sporadică a ceramicii modelate la mână, care, de regulă, este predominantă. În nivelul de la Arhiepiscopie, s-au găsit doar cinci fragmente, unul dintr-o bază grosieră, iar celelalte de corpuri, de la tot atâtea vase borcan, trei cărămizii, unul cenușiu și altul maroniu (Pl. II; VII/1), majoritatea cu mult pietriș în compoziție.

Pentru categoria ceramicii lucrată la roată, semnalăm ambele variante, locală și de import. Fragmentele ceramicii locale găsite pe suprafața cercetată sunt de la vase variate, numai de culoare cenușie. Potrivit caracteristicilor, ele provin de la următoarele tipuri de vase: căni, amforete, străchini. Datorită stării fragmentare, nu s-au putut stabili formele exacte, doar presupunem că unele, precum cănila, erau bitronconice, amforetele ovoidale, iar străchinile tronconice. Astfel, avem:

a.1. *căni* - reprezentate prin șase fragmente, un corp, iar celelalte, prin funduri inelare de culoare cenușie (Pl. III; VII/2-6).

a.2. *amforete* cenușii, din care s-au păstrat două torți mari, late; un fragment de corp are nervuri orizontale și un fund cu pereții în deschidere largă (Pl. IV; VIII/1-4).

a.3. *străchini* - semnalate prin două fragmente de buze, una rotunjită și alta plată, dar și prin trei fragmente de corpuri cenușii (Pl. V; VII/8, 9). Pe corpul din prelungirea buzei rotunjite se află un decor vălurit (Pl. V/1; VII/7).

b) Fragmentele ceramicii de import sunt de la amfore romane, de tipuri diferite.

b.1. *Amfore*, din care s-au păstrat doar torțile, una albicioasă, rotundă în secțiune, subțire, de tip *Šelov A* sau *B* (Pl. VI/4; VIII/6), alte două sunt circulare în secțiune, de nuanță roșie (pl. VI/1, 2; VIII/5, 7), iar ultima provine de la un recipient mai târziu, sub forma amforei ovoidale, de culoare roșie (Pl. VI/3; VIII/8). Dacă primele trei torți descrise provin de la exemplare din secolul I p.Chr., ultima este datată în secolul al II-lea, fiind specifică siturilor dacilor liberi.

Idei finale

În linii generale, fragmentele ceramice dacice reprezintă tipuri de vase comune așezărilor dacice clasice și ale dacilor liberi, însă trei din fragmentele de import (la care se pot adăuga și unele fragmente dacice locale) indică o datare mai timpurie a locuirii, încă din a doua jumătate a secolului I p.Chr. Toarta de amforă albicioasă, circulară în secțiune, indică un tip amforistic timpuriu, *Šelov A* sau *B*, specific intervalului cuprins între secolul I (implicit a doua jumătate) și prima jumătate a secolului al II-lea p.Chr.⁷. În aceeași perioadă de timp se încadrează și torțile circulare de amfore roșii. Toarta lată de amforă, de tipul ulciorului ovoidal, precum și

⁴ V. Diaconu, G. D. Hânceanu, A. Simalcsik, M. Danu, *Un grup de morminte din epoca bronzului descoperit la Roman – Arhiepiscopie. Abordări pluridisciplinare*, în *ArhMold.*, XXXIX, 2016, p. 347-370.

⁵ M. Ursachi, *Necropola din epoca bronzului de la Săbăoani*, în *Carpica*, II, 1969, p. 35-48; V. Ursachi, *Săbăoani. Monografie arheologică*, vol. II, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2010, p. 11-21.

⁶ Mulțumim pentru desene muzeografului Dan Spătariu de la Muzeul de Istorie Roman.

⁷ D. B. Šelov, *Les amphorae d'argile claire des premiers siècles de notre ère en Mer Noire*, în *Recherches sur les amphorae grecques* (éds. J.-Y. Empereur, Y. Garlan), École Française d'Athènes/BCH Supplement 13, Athènes, 395-397 (Fig. 1.a-b).

majoritatea ceramicii dacice prelungesc datarea nivelului și în a doua jumătate a secolului al II-lea p.Chr.

Am optat pentru tematica acestui articol întrucât o importanță aparte o au nivelurile de locuire din primul secol al erei creștine, deoarece sunt rar atestate în locuirile nefortificate din afara davelor geto-dacice. Pentru Roman este o primă situație de acest gen, în care se identifică un astfel de nivel dacic. În apropierea orașului, pe teritoriul satului Averești (com. Ion Creangă), cu câțiva ani în urmă, s-au găsit accidental (cu prilejul construirii unui beci) câteva fragmente ceramice de la imitații dacice de vase kantharos cu angobă maronie sau cu resturi de pictură roșie, precum și un vârf de lance din fier (posibil de la un mormânt, potrivit descrierii situației din teren), ale căror caracteristici prelungesc datarea vestigiilor și în secolul I p.Chr.⁸. Această descoperire este cea mai apropiată de locuirea semnalată la Roman. Ea poate fi pusă în legătură cu nivelul semnalat la Arhiepiscopie ori cu așezarea fortificată, mult mai îndepărtată, de la Brad⁹.

La final, potrivit ceramicii analizate, locuirea de la Roman, din punctul *Arhiepiscopie*, poate fi datată mai larg, în funcție de argumentele aduse anterior, îndeosebi elementele de import, din secolul I (poate numai din a doua jumătate) și până spre finalul veacului al II-lea p.Chr.

Regretabil pentru cunoașterea arheologică este deranjarea straturilor de cultură prin săparea mormintelor din cimitirul medieval-modern, de fundațiile zidului de incintă, precum și ale altor clădiri administrative din preajmă, care fac imposibile alte intervenții necesare în vederea unei mai bune clarificări stratigrafice și, implicit, a restrângerii intervalului cronologic de locuire.

THE DWELLING FROM THE 1ST-IIND CENTURIES AD. OF THE ROMAN (THE POINT ARCHIEPISCOPATE)

In the year 2015 preventive excavations were carried out in the courtyard behind the old Roman bishop, the current Archiepiscopate of Roman and Bacău. Near the enclosure wall were discovered 210 medieval tombs and six other bronze-age tombs. On the surface of the cemetery were also Dacian and Roman ceramic fragments, from mugs, amforetes, bowls and amphoras. The pottery indicates the presence of a Dacian dwelling level, dated from the second half of the 1st century to the end of the 2nd century AD.

List of illustrations

PL. I: 1, positioning of the site from Roman (the point *Archiepiscopate*) with the location of the excavation; 2, delimitation of the two boxes where Dacian and Roman pottery were found.

PL. II. Dacian pottery handmade (jars): 1-3, brick-colored bodies; 4, gray body; 5, brown base.

PL. III. Dacian pottery wheelmade: 1-6, gray bases mugs.

PL. IV. Dacian pottery wheelmade: 1-4, handles, body and base of gray amphorae.

PL. V. Dacian pottery wheelmade: 1-5, gray lips and bodies of bowls.

PL. VI. Import pottery: 1-5, red and white Roman amphorae handles.

PL. VII. Dacian pottery handmade (1) and wheelmade (2-9): brown base jar; 2-6, gray bases mugs; 7-9, gray lips and body of bowls.

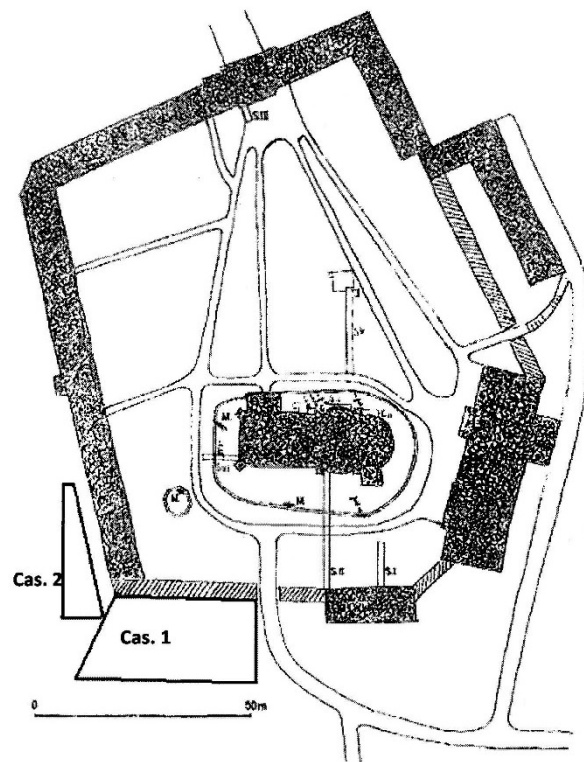
PL. VIII. Dacian and import pottery; 1-4, handles, body and base of gray amphorae; 5-8, red and white Roman amphorae handles.

⁸ G. D. Hânceanu, *Un vârf de lance geto-dacic descoperit la Averești (județul Neamț)*, în *Miscellanea historica et archaeologica in honorem Vasile Ursachi octogenarii* (eds. C. Croitoru, G. D. Hânceanu), Editura Istros, Brăila, 2015, p. 283-291.

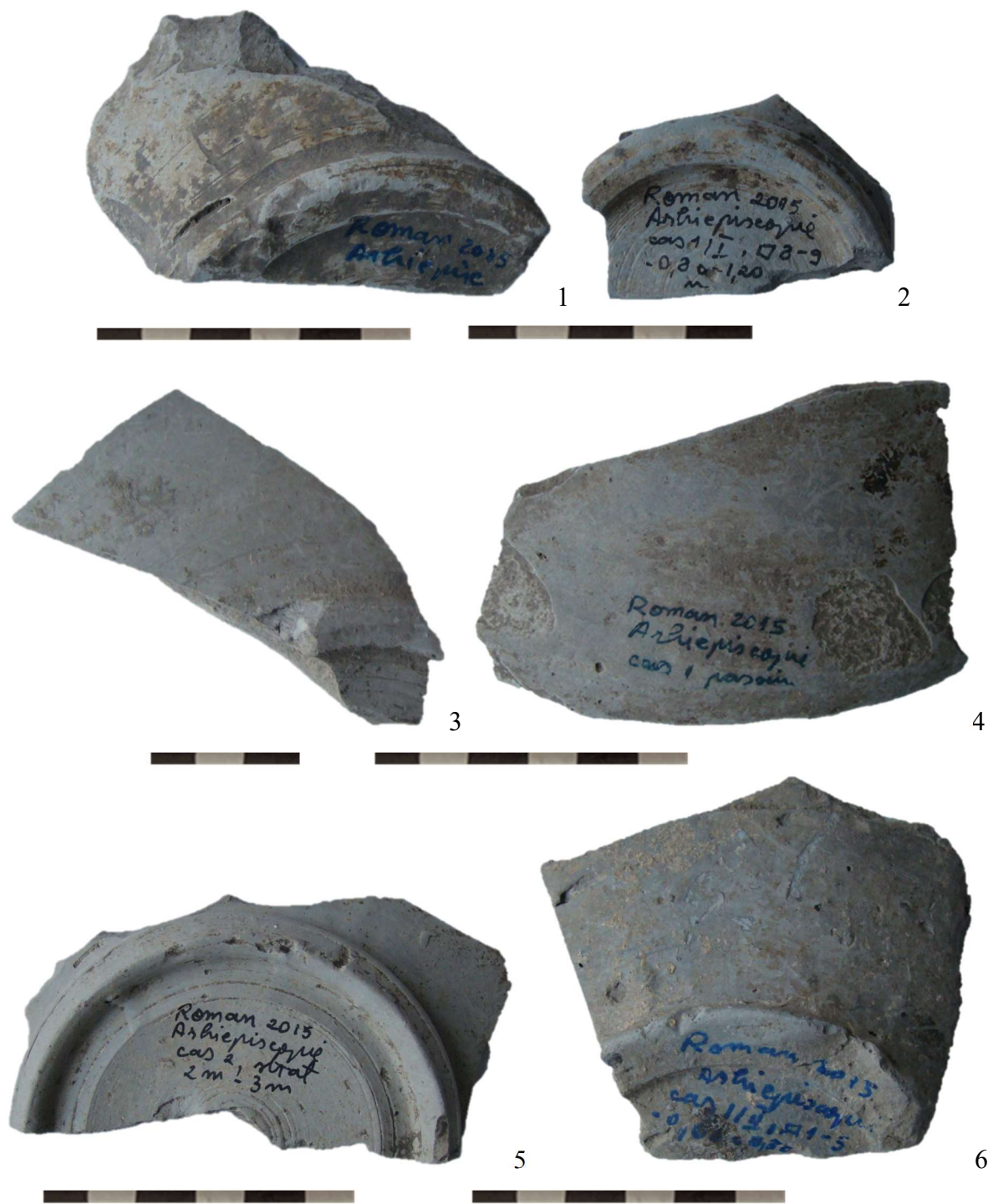
⁹ A se consulta V. Ursachi, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, Bibliotheca Tracologica, București, 1995.

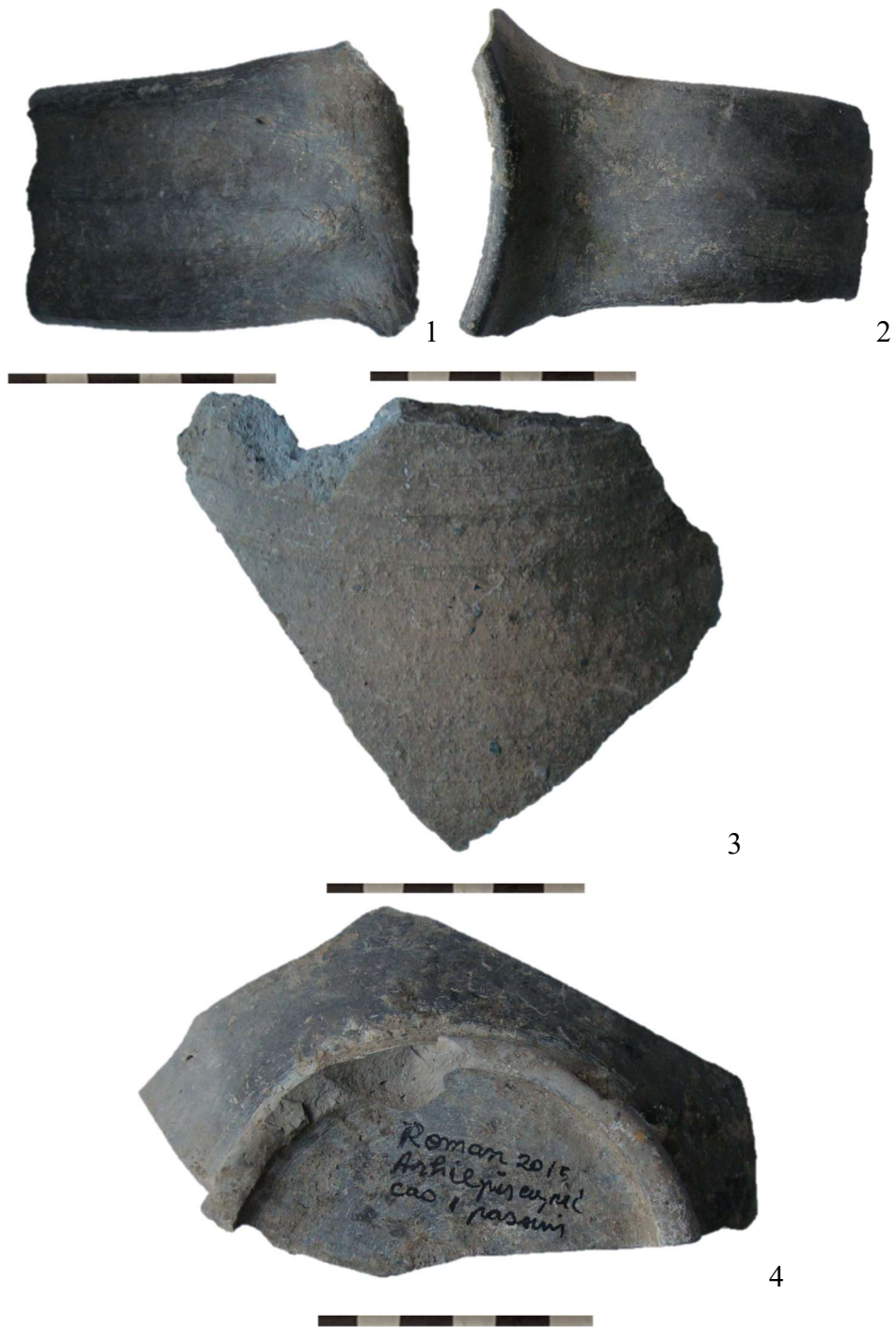
ARHIEPISCOPIA ROMANULUI ȘI BACĂULUI 2015

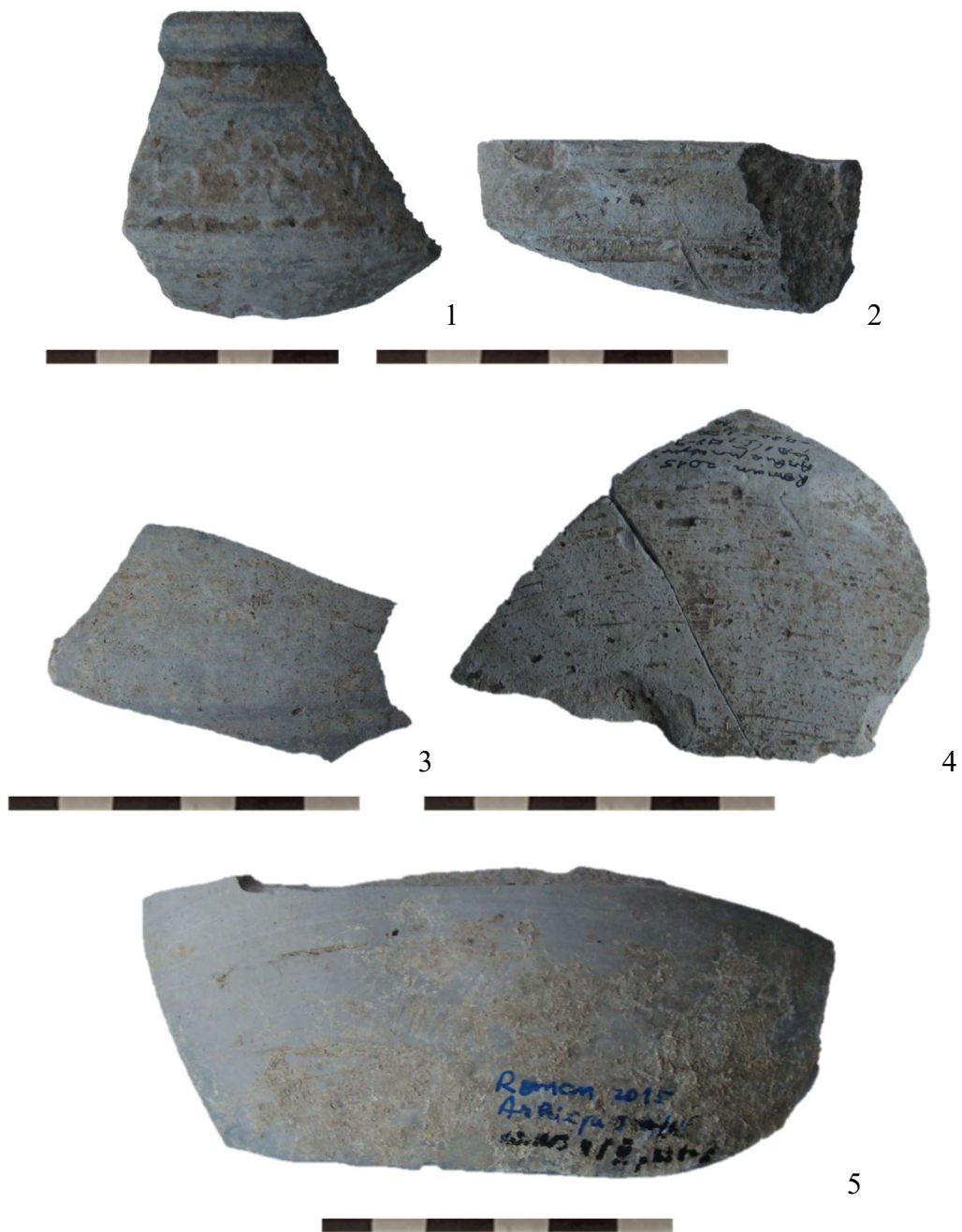
Pl. I. 1, poziționarea sitului de la Roman (punctul *Arhiepiscopie*) cu locația săpăturii;
2, delimitarea celor două casete unde s-a găsit ceramică dacică și romană.

Pl. III. Ceramică dacică lucrată la roată: 1-6, funduri de căni cenușii.

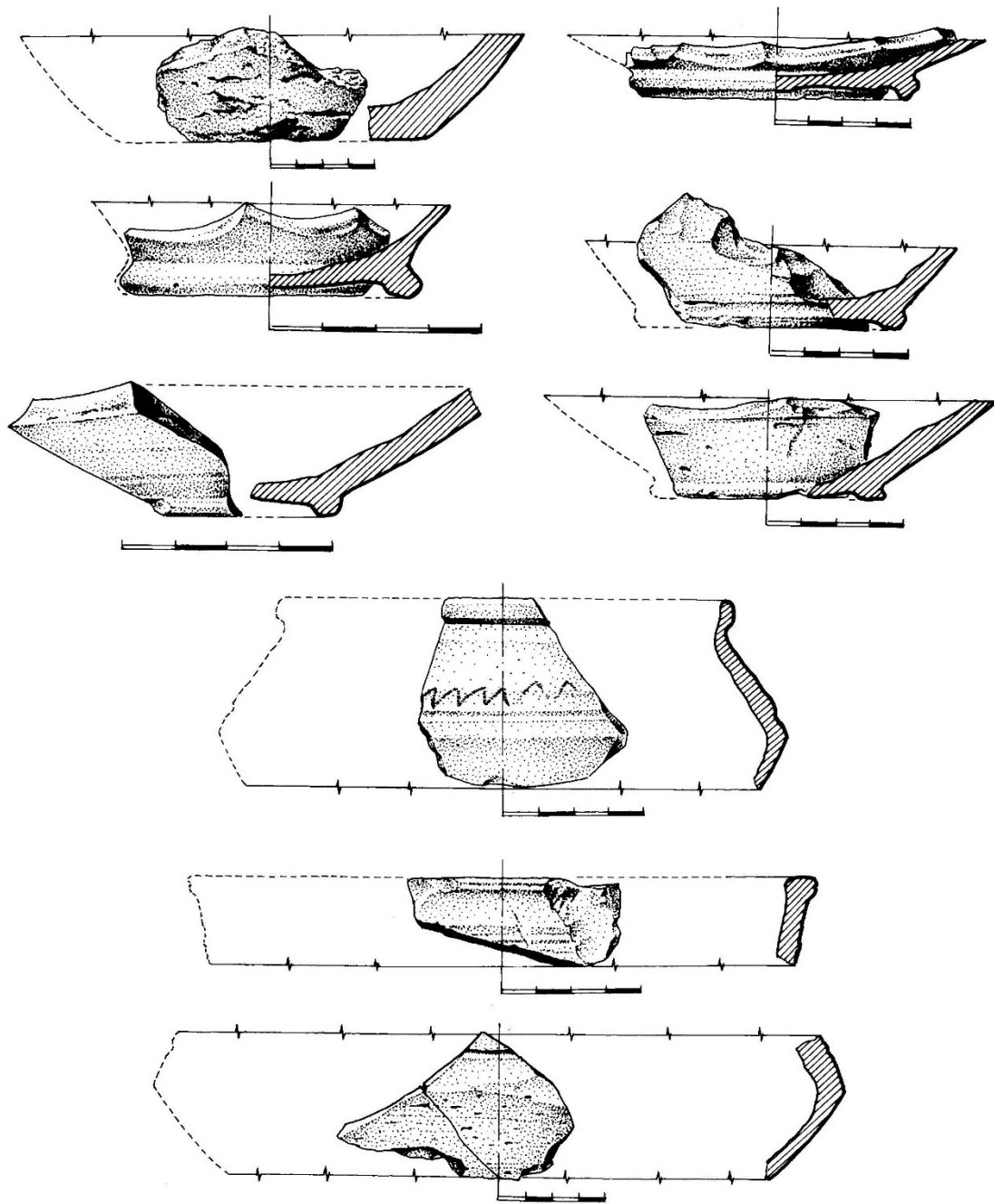
Pl. IV. Ceramică dacică lucrată la roată: 1-4, torți, corp și fund de amforete cenușii.

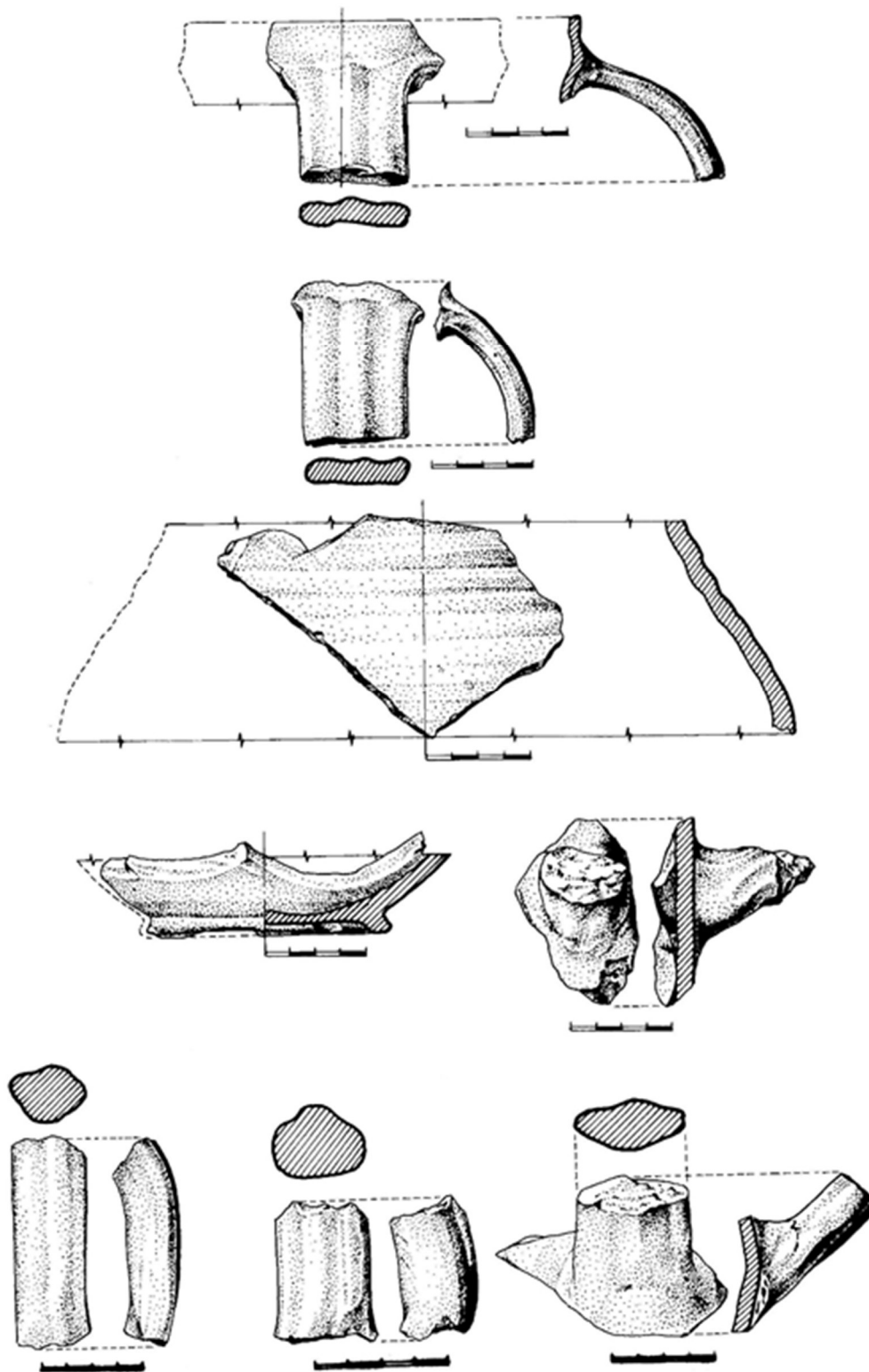
Pl. V. Ceramică dacică lucrată la roată: 1-5, buze și corpuri de străchini cenușii.

Pl. VI. Ceramică de import: 1-4, torți de amfore romane de culoare roșie și albă.

Pl. VII. Ceramică dacică lucrată la mână (1) și la roată (2-9):
 1, fund de vas borcan maroniu; 2-6, funduri de căni cenușii; 7-9, buze și corp de străchini cenușii.

Pl. VIII. Ceramică dacică și de import:
 1-4, torți, corp și fund de amforete cenușii; 5-8, torți de amfore roșii și albe.